

לאט-לאט עוברים הם על יד המדרה ונדלקת באישונים חמלה חנוקה. על מי? אולי על סלים הטטריז? אולי על החברים, אלה השנים השוככים עווכים לנפשם ומכוסים שלג? ואולי על עצמם התעוררה חמלתם?...

לחות דוקרת הכבירה על הריסים והם ידעו כי אלה הם מבשרי דמעות. סוף סוף הנם עוברים וחולפים על פני האור הכהה ונכנסים לאפלה... יותר טוב... המבטית נשאר מאחוריהם, על השלג. רוח פתאומית קדמה אותם ופתותי שלג חוללו במחול לבן. סופה התחילה משתוללת.

ווילדקה המצורע עזב מקומו לאחרונה ובעברו על יד סלים, התכופף, הרים את הדג המלוכלך ברם, נגב אותו בקרעיס-חבתו ובריצה מהירה וקלה נעלם בעקבות החבריא לקראת החושך המתנכר...

מאנגלית: י. חרי

רנלו השמאלית. וראי נפלה רגלי במדרה, חלפה מחשבה אחרונה במוחו המעורפל - והתעלף.

- מיד נזוז מכאן - אמר וסקה לחבריא - ואותם נשאר! כולם שתקו. הרפתקאות הלילה המטורף רבצו כמשא קשה כאילו צמח נכונן גדול ומכוער על הנב. עכשיו, ככלות הכל, נח רנש של שזוה מזורה בלבבות - לא איכפת - לא ניותו של סלים המושל מת ופניו למטה; ולא המכות אשר קבלו מיטקה-ליצן וסנקה לבן-הידיים. כלום לא איכפת. כמו מבעד לערפל מנובש נשקף להם מאורעות הלילה הארוך. רצון אחד מצץ לשדם: לזוז מפה במהירות האפשרית. לזוז ולהתרחק משלוש הנויות המיטלות כעדים אלמים למעשי פראות, שהצית הרעב בנפשותיהם. לאן ילכו לא ידעו. כלום איכפת לאן? זהו ענינו של וסקה.

ברטרנד רוסל

מטרות החינוך

(המשך)

מאחודן של שתי אלה עולה וגדלה תפיסת עולם בלתי ידועה לבעל התאווה, כדרך שלא תהא ידועה לנזיר המסתגף. ובמחיצתה של תפיסת עולם זו מות אישי אינו אלא דבר של מה בכך; אומץ לב זה הוא טבעי וחיובי, ולא שלילי ומדכא. אומץ-הרוח מבחינה זו, היא המדה שאני רואה בה את אחת התכונות העיקריות באופי המושלם.

רגישות - התכונה השלישית ברשימתנו, היא בבחינה ידועה מעין תקון לאומץ-הרוח בלבד. הנקל הוא להיות אמיץ רוח למי שאינו חש בסכנה ואינו רואה אותה. אומץ לב ממין זה הוא לעתים קרובות סכלי מאד. לא נוכל להסתפק במעשה אמיץ, העומד על בערות או שכחה. הידיעה הכנה והטובה, במדה המרובה ביותר, היא תנאי ועיקר לתכלית הרצויה. אולם, על בהינת הדעת עוד ארחיב את הדיבור בבואי לדון על האינטלגנציות. הרגישות, במובן שאני נוקט מונח זה, שייכת לתחום ההרגשות. הגדרה תיאורית לכך תהא אם אומר, כי גרוי חריף יוצר ערות ההרגשות. ברם, במובן יותר רחב אין מידה זו דוקא טובה ביותר. כדי שהרגישות והערות תהיינה טובות, הן צריכות לענות על דבר מה אחר; באינטנסיביות בלבד לא סגי. המידה שאני מתכוון לה, משמעותה להיות מושפע באופן נעים או בלתי נעים ע"י הרבה דברים וע"י הדברים הנכונים. מה המה הדברים הנכונים. אנסה עתה לבאר. הצעד הראשון שרוב הילדים עושים בהגיעם לגיל של חמשה חדשים, בערך, הוא לעבור מהנאה חושנית סתם, ממזון או חום, אל הנאה שבהכרה עצמית. תענוג זה, מהרגע שהתעורר, הולך וגדל במהירות מרובה ביותר. כל ילד אוהב תהלות ושונא האשמות. והרצון להראות טוב נשאר, בדרך כלל, אחד המניעים העיקריים במשך כל חייו של האדם. דבר זה חשוב מאוד ככוח מדרבן למידות מתוקנות וכמעצור ליצרי תאוה. לו היינו נבונים בהערצתנו, היתה תכונה זו יכולה להפך לבעלת ערך רב יותר ויותר, אולם כל עוד שהגבורים הנערצים ביותר אצלנו, הם אלה אשר רצחו את המספר הגדול ביותר של בני אדם, הרי אהבת ההערצה בלבד אינה יכולה להיות שקולה וטובה לחיים המתוקנים. הדרגה השנייה להתפתחותה של צורה נאותה לרגישות

אומץ הלב האמיתי טעון עוד סגולה אחת - זו שציינתי אותה בשם הסתכלות עולם בלתי פרסונלית. האיש אשר כל תקותיו וכל חששותיו נתונים ומרוכזים בעצמו בלבד, עשוי בקושי רב להביט בפני המות במנוחת הדעת ובשלחה, - כי המות מביא כליה על כל מערכות נפשו. וראה, גם בשטח זה אנו נתקלים במסורת השלטת, המראה דרך לדכוי רגשות אלה, - דרך זולה וקלה: על הקדוש לדעת לוותר על עצמו, עליו לענות את גופו ולפרוש משמחת החושים. אמנם, דבר זה ניתן להשגחה, אך תוצאותיו רעות מאוד. עם ויתורו על תענוגות לעצמו ולגופו, אוסר הקדוש המסתגף על תענוגות אלה גם ליתר הבריות, - שהוא קל יותר. הקנאה חותרת במעמקי היותו ומביאה אותו לכלל דעה, כי היסורים מרוממים את האדם ומנשאים אותו, לכן מותר לגרום אותם, וכשר הוא. מכאן שוב הפיכה גמורה של הערכים - הטוב נראה כרע והרע כטוב. ומקורו של רע זה אינו אלא בראית תקונם של החיים דוקא בהכנעה לצו שלילי, ולא בהרחבתם של המאויים והיצירים הטבעיים, ובפתוחם. כמה תכונות מצויות בנפש האדם, המעבירות אותו מעבר לאני הפרטי שלו בלי התאמצות כלל. השכיחה ביותר היא האהבה, ביחוד אולי אהבת הורים. אצל בודדים תכונה זו מפותחת מאד, עד כדי נכונות לחבק בורעותיהם את כל הנברא בצלם. התכונה השניה היא הדעת. אין סבה לשער, שגליליי היה נדיב רוח במדה מיוחדת ויצאת מהכלל, - וחייו הוקדשו למטרה, שלא נוצחה עם מותו, הוא הדין באמנות. ולמעשה, כל דבר התענינות שהיא מעבר לגופו של האדם עושה את חייו, באותה מדה, בלתי אנוכיים. נמצא, וכמה שהדבר יהיה פרדוכסלי, שהאדם בעל ההתענינות הרחבה והערה מתגבר ביתר קלות ומוצא פחות קושי ביותר על החיים, מזה שאנו רואים אצל איזה מסכן נכה-רוח, אשר מאוייו הוגבלו וצומצמו מתוך הענויים שקבל על עצמו. הא לכך, אומץ-הרוח המושלם נמצא רק בבעל ההתענינות הרחבה, הרואה את האני שלו רק כחלק זעיר של העולם, וזה לא בכזותו את עצמו אלא ע"י שוותו ערך רב לכל אשר אינו הוא עצמו. הרגשה ממין זה תמצא רק אצל האיש אשר יצריו חפשיים והכרתו פעילה.

מלאכותי ומוסכם. בדברי על אינטלגנטיות אני מתכוון לשני צדדיו, לידיעה למעשה ולכושר הדעת. שנים אלה קשורים למעשה קשר אמיץ ביניהם. מבוגרים עמי-הארצות אינם עשויים ללמוד יותר. בעינים כגון היגינה ודיאטה, הם בהחלט בלתי מסוגלים להאמין בכוחו וידו של המדע. ככל אשר מרובה תורתו של האדם כן יקל עליו להוסיף ללמוד, – כמובן, בהנחה מוקדמת, שלא חונך ברוח הדוגמטיזם. ההדיוטות, מעולם לא הוכרחו לשנות מהרגלי חייהם ונתקשו כדי גוש אטום ועומד, שאין שינוי חל בו כלל. לא רק שהם מאמינים בכל דבר שבנוגע לו היו צריכים לפקפק, אלא שאינם מאמינים גם במקום שהיו צריכים להיות נוחי קליטה, אין לכן כל ספק, כי המונח „אינטלגנטיות“ מסמן יותר את הנטיה ואת הכשרון לקנות דעת מאשר את הדעת שכבר נקנתה. אינני חושב כי אפשרי להגיע לכושר זה בתרגילים בלבד, כתרגילים לאקרוטיות, אולם אין כל ספק שניתן להקנות ידיעות בדרכים שאינן מטפחות את רוח האינטלגנטיות, ודבר זה לא רק שהוא אפשרי לעשותו אלא שהוא גם קל יותר ובאמת נעשה לעתים קרובות ביותר. אבל אינני מאמין שאפשר לטפח את האינטלגנטיות מבלי להקנות ידיעות, או על כל פנים להביא לכך שהידיעות תרכשנה. בלי אינטלגנטיות, סבך עולמנו המודרני לא יוכל להתקיים, ועוד פחות מזה יוכל להתקדם. אי לכך, אני רואה בטפוח האינטלי-גנטיות את אחת המטרות הגדולות של החינוך. יתכן, שדבר זה יראה כדבר של מה בכך, אולם אינו כך למעשה. הרצון להרעיף לתלמיד טיפין טיפין מזה שאנו קוראים „דעות נכונות“ הפך את המחנכים לעתים קרובות מדי לאדישים בהחלט לטפוח תכונה זו. אולם, כדי להסביר את הדבר יותר אגש להגדיר תחילה את התכונה הזאת מקרוב יותר ולהתחקות על אותם ההרגלים הרוחניים שהיא טעונה. לשם כך אעמוד עתה רק על הכשרון לקנות דעת, ולא על רכוש הידיעות הנמצא כבר בעין.

אחד החושים הטבעיים בחיים האינטלקטואליים הוא חוש הסקרנות. בצורתו הראשונית ניתן לראות את החוש הזה אצל בעל-החי. האינטליגנטיות טעונה סקרנות מהירת התפיסה, וצריכה להיות ממין ידוע. מין זה של סקרנות המביא את הכפרי להציץ לחלון שכנו מבעד למסך – אין ערכו רב מאוד. ההתענינות הנפוצה מאוד בעסקי רכילות אינה נובעת מאהבת הידיעה אלא בזדוניות. אין איש שילך רכיל בנוגע למידותיהם הנסתרות הטובות של הבריות, אלא רק על מומיהם הנסתרים. לפיכך, רובה של הרכילות אין בה מן האמת ולא כלום, אולם יש דאגה ושמירה על כך, שהיא לא תעמוד באור האמת. חטאי שכנינו, כתנחומי הדת, הם כה נעימים, שאיננו עומדים לבחון לעולם את אמתותם לאור עדויות מהימנות יותר. הסקרנות, במשמעה הנכון, נאצלת מהאהבה הטהורה והאמיתית לדעת. בצורה תמה וצנועה ניתן לראות את פעולתו של כוח זה בחתול שהוכנס לחדר זר לו ביצאו תיכף לדרכו לתור ולהריח כל פנה וכל חלק של רהיט בו. ניתן גם לראות זאת אצל ילדים בשעת התענינותם התאונתית במגרה או ארון שנפתח פתאום לרשותם לאחר שהיה תמיד סגור. חיות, מכונות, רעמים, וכל מיני עבודות יד מעוררים את סקרנותם של הילדים במידה מרובה, וצמאונם לדעת מעטה בושה על המבוגר האינטליגנטי ביותר. עם הגיל העולה דחיפה זו נחלשת והולכת, עד הגיעה למצב שכל דבר שאינו מוכר מעורר

הוא רגש האהדה. קיימת אהדה פיזית לגמרי: הילד הצעיר בוכה מפני שבוכה אחיו או אחותו. הרגשה זו, אני מגיח, משמשת יסוד להתפתחות שבאה אחריה. התפתחותה של הרגשה זו וגידולה צריכים ללכת בשני כוונים, ראשית, שהרגשת האהדה תשמר גם כשהסובל אינו נושא לחבה מיוחדת, ושנית, שהיא תשמר גם בשעה שמציאותו של הסבל ידועה, אבל איננה מציאות לחושים. ההרחבה השניה מותנית רובה באינטלגנטיות. יש והיא תגיע רק עד כדי אהדה לדבר המתואר בהירות רבה ובחריפות, כגון, ברומן טוב, ויכולה גם להגיע ליתר דקות ולהכשיר את האדם להתרגש בכל נימי נפשו ממספרים סטטיסטיים. יכולת נפשית זו לאהדה מופשטת נדירה מאוד וחשובה ביותר. כל אדם, כמעט, מושפע הרבה, אם האיש האהוב עליו חולה במחלת הסרטן. רובם של בני אדם מתרגשים גם בהיותם עדים ליסורים של אנשים בלתי ידועים להם בבתי החולים, אולם עם קראם על אחוז המתים ממחלת הסרטן הם, בדרך כלל, אינם מרגישים אלא פחד בן-חלוף, שמא הם או איש קרוב להם חולה במחלה זו. הוא הדין ביחס למלחמה. כל אדם רואה את הדבר כאיום מאד, אם בנו או אחיו נעשה בעל מום, אולם אינו רואה את הדבר איום פי מיליון, כשבני אדם למיליון הופכים לבעלי מום. אדם גדוש מידות נאות בכל ארחות חייו הפרטיים עשוי לקבל את הכנסותיו משסוי למלחמה או מענוי ילדים בארצות „נסוגות“. כל התופעות התדירות הללו אין מקורן אלא בזה שאהדה אינה מתעוררת, אצל רוב בני אדם, ע"י מניע מופשט בלבד. חלק הגון מהרע שבעולם המודרני היה חדל לו ניתן למלא חסרון זה. המדע הגדיל בהרבה את כוח השפעתו על חיי אנשים במרחקי ארצות מבלי שיגדיל את אהדתנו לחייהם. דמה בנפשך, שאתה בעל מניות של חברה העושה בעסקי כותנה בשנחי. יתכן, שאתה איש טרוד מאד ובהשקיעך את כספך במניות אלה עשית את צו השער העסקי, ולא מענינות אותך לא שנחי ולא כותנה כי אם רווחיך, ואע"פ כן נעשית שותף לכוח המוציא להורג אנשים חפים מפשע, ורווחיך היו כלים אם לא יכריחו ילדים רכים לעבוד בעבודות מפרכות, בלתי טבעיות והרות סכנה. אינך יודע זאת באשר מעולם לא ראית את הילדים, והדחיפה המופשטת בלבד אין בכוחה לעורר אותך. דבר זה הוא סבת הסבות לכך שהחרושת הגדולה היא כה אכזרית, והוא הסבה שדכוי הגזעים המשוועבדים נשאר בעינו. חינוך שייצור רגשות לכוח דחיפה מופשטת, יעשה את ההופעות האלה לבלתי אפשריות.

ערות ההכרה, יש לכלול גם את זו, היא תכונה הדומה למעשה, להרגלי התבוננות והסתכלות, ונוהגים לראות בזה את כוחה של האינטלגנטיות. רגישות אסתטית מעלה שוב על הפרק פקעת שאלות שאינני בא לדון בהם במעמדי זה. אעבור לכן אל האחרונה מארבע התכונות שציינת, והיא – האינטלגנטיות. אחד הלקיים הגדולים שאנו מונים במוסר המסורתי הוא הערך הקטן ששיוו לאינטלגנטיות. מבחינה זו צדקו היוונים. אך הכנסיה הדריכה את האדם בדעה, כי שום דבר אינו שקול בערכו ל„מוסר“, ומוסר זה פירושו ההמנעות מלעשות מעשים המנויים ברשימה ידועה והנקראים בסלוף „עוונות“. כל אימת שמצב זה נשאר בעינו, מן הנמנע הוא לשכנע את האדם להאמין כי האינטלגנטיות מביאה לו יותר טובה מאשר מביא לו מוסר

ש. שלום

***

- שלא יהיו סומים נמי בהם עלימי -
נשקמי את עיניך...
- שלא יהפך חזון הנש אשר צויתי -
רחמי מנגד...
- שלא אגוד לבר בעמק שחציתי -
נדדתי בין שביך...
- שלא יקרא הער ואני תנומת אהבתי -
נפעמי מעמד...
- שלא ימות אתי הקר אשר הכרתי -
הפריתי את דמך...
- שלא ישוב הבן לדרך קבר עברתי -
נפניתי נאלד...

רק בחילה, מבלי שתתעורר שאיפה כל שהיא להכיר את הדבר מקרוב. זהו המעמד שבו האדם מכריז כי, הארץ נמסרה לשמצה, וכי, הדברים אינם עתה כדרך שהיו בימי נעורי. הדבר הזה שנעלם ולא נשאר יותר כפי שהיה באותו פרק זמן מוקדם - זו סקרנותו של הדובר. עם סופה של הסקרנות וכליונה נוכל לראות גם עת האינטלגנטיות כמתה בהחלט.

ואע"פ שעם עבור גיל הנוער הסקרנות פוחתת והולכת באינטינסביות שלה ובהיקפה, הרי באיכותה היא עשויה עוד במשך תקופת זמן זה להשתבח ולהשתכלל. סקרנות לבעיות כלליות מעידות על רמת אינטלגנטיות גבוהה יותר מסקרנות על פרטי עובדות. בדרך כלל כל מה שגבוהה יותר ספירת הכלליות בה במדה רבה האינטלגנטיות (את הכלל הזה לא צריך בכל אופן להבין במובן צר מדי). סקרנות שאיננה קשורה בהישגי תועלת פרטית מעידה על התפתחות גבוהה יותר מסקרנות הקשורה, נאמר, בצפייה לסעודה. החתול התר ומריח בחדר הזר איננו חוקר מדעי טהור ובלתי מעונין בתועלתו, אלא רוצה בלי ספק להוכיח גם, אם אין בקרבת המקום עכברים בנמצא. אולי אין זה נכון לאמור בהחלט, כי הסקרנות אינה טובה אלא בשעה שהיא באה בלי כל ענין עצמי, ויותר נכון יהיה לאמור כי היא טובה או כשהקשר עם יתר הדברים איננו ישר וגלוי, אלא נתן לראותו רק במדה ידועה של אינטלגנטיות. ענין זה על כל פנים טעון החלטה עתה.

(סוף יבוא)

אליהו סקלר

שני שירים

ראשית סתו

חיי

יקלעני הנל נכח פני החלון
גם לבקש התרים: עד האסק נפרש
הקריע - (מפרץ) נתפדר הוילון
נישוב בו הרוח כבתוך המפרש.

ישנו רנע גדול: את אשר תעלים
כה צמק - תבשא: הקרה רק תקרא.
עד המו תבשא - יצמחו התקלים.
תבשרש לה ממשל צמרת תקרה.

ישנו רנע גדול... התקלל כי העף
להלוחית מלחה של מרתק מהביכ.
נתק כה גליל לו התדר וצף:
יוביל אותו רוח לאן שוביל!

הנה כי סבויי הנמים נרבים
יש עוד תקנה החלץ מןם?
לתדר קרתי - קצר תרבים
קא אתרי הך בקני הורם.

עניתי מאד. איך אמרה פי מצות
טהר הכחל עם רך חורון?
יופי נחבני, מפרפר כבצרת:
נכה הדלת ורחב ארון.

כי לב תליפות קפוט מתרנש
ושם כמו רגיל חנה ללקחון...
הקמתי ממצוק, קצנתי על דרגש
נקעירני הנל אל בשא, אל שלחן.

מרחב ושיא. נבעול הירק
מרגב צץ ומתמר; -
מרי עסיסו בו - מתק ארץ
תוכי פארם משתמר.

כבבואת הזוי תחתיו אתע
בשביל קויון ומתפתל;
בלע שער עצטה
אתי רסים קרן אשטל...

כי עקבותי מדמי לחו,-
דם פצע תם עצי דרכים;-
גם לי, גם לי אולי סלחו
חזומתי המחרכים.